

VLADIMÍR NEFF: Sňatky z rozumu

Jednoho jarního dne pak, právě když Nedobylovi obědvali, zaťukal poštovní poslík na okénko, a když maminka otevřela, podal jí malé, ušmudlané psaníčko s adresou napsanou Martinovou rukou. Přitiskla si je k srdci, než je podala muži; Martin psával domů zřídkakdy, a proto jeho dopisy jí byly nevýslovně drahé.

Otec shodil kočku, která spala na jeho vlněné kazajce, a vyloviv odtud brýle, radostně si je nasadil a počal nahlas číst. Jeho úsměv však ihned pohasl, protože obsah Martinova dopisu byl prostě zcela neuvěřitelný. Stálo v něm:

Milovaná Matičko a Tatínku,

Oznamuju Vám, že sem spokojen, neb Páni Officieři sou na mně hodný. Aby ste rozuměly, neb sem Vám dosud vše nevysvětlil, odešel sem ze škol neb chci bojovat za Slávu naší rakouské Vlasti. Uniformu mám pěknou, bílý kabátek jak nový, a v to doufaje, vyprošuju si Odpuštění, neb sem nic neudělal, a za nic nemůžu, a sem co nejpěknějc

Váš věrný syn Martin

Zejtra odjíždíme po Železnici k Abrichtungu.

(2)

Ale nebyla to pravda. Napsal - li Martin, že páni oficíři na něj jsou hodní, učinil to zajisté jen proto, aby potěšil matičku, anebo se bál, aby jeho psaní nepřišlo do rukou vojenského cenzora. Nebyli a ani nesměli být hodní, protože hlavním úkolem, shůry jim uloženým, bylo budít ve vojákově takový strach, aby se bál víc svých představených než nepřítele, aby dával přednost cizím kulím a bajonetům než lískovkám kaprálů a rákoskám feldvéblů, a aby mu proto bylo milejší padnout v bitvě než ustoupit. K tomuto konci byl Martin cepován šest neděl v terezíně, té severočeské městské pevnosti, tak důkladně, že nepřátelé, když vnikli na naše území, raději se jí vždy vyhnuli a obešli ji, než aby si na ní lámali zuby; sloužila proto, mohutná a neotřesná, drtivě těžká a nerudná, hlavně k ubytování rekrutů a ke koncentraci politických vězňů.

Martina tam dovezli s transportem nováčků - byla to jeho první jízda vlakem - hned po vymustrování a po složení přísahy, a pak ve stínu červených cihlových bašt, posupně rozložených nad nízkou polabskou rovinou, ho od rozbřesku do večera den co den cvičili vzdávat čest zbraní a ládovat, maširovat, defilírovat, salutovat, obracet se vpravo, vlevo a vzad, lehat, vyskakovat a za rachotu bubnů postupovat do gefechtu v rozvinutých řadách, vyřízených jako podle pravítka, granátnickým krokem, bajonety vpřed, muž od muže vzdálen přesně na tři kroky, patrně aby nepřítel mohl pohodlněji mířit a účinněji střílet.

Shůry bašt byl obraz postaviček v bílých kabátcích, točících se jako na obrtlíku a v rytmickém pořádku hopkujících po udusaném břehu staré Ohře, velmi pěkný a rokokově půvabný; vojáčci vypadali, jako by si v lehkonohe neposednosti hráli a dováděli. Po pravdě však jim nebylo do tance. Ohlušování řevem a hulákáním, trubením a bubnováním, kopání a bití, prohánění do úmoru a zpitomování opakováním týchž pohybů, týchž obrátů, týchž cviků, trápení sluncem a žízní, nohy plné puchýřů, ramena otačená od pušky a oči oslepené prachem a potem, chlapci ztráceli vědomí sebe samých a pozvolna zapomínali, čí jsou a jak

se jmenují - v náměsíčnosti, do níž se člověk utíká, aby se ubránil před šílenstvím, stávali se zvolna tím, čím je velitelství armády chtělo mít, totiž stroji, ba co lepšího: uděšenými stroji.

A večer, po návratu z cvičiště a po přečtení denního rozkazu, před očima celé kompanie nováčků, postavené do čtverce, přinášela denní šarže ma kasárenský dvůr lavici s řemeny; na ni pak byli přivazováni nešťastníci, kteří byli při raportu odsouzeni k výprasku. Za to, že se někdo omylem otočil doleva místo doprava, že mu při cvičení pot znečistil bílý kabátek, že se mu patronaška sešinula a uvisla nakřivo, byla sazba pětadvacet ran na zadek; tolikéž za prodření podrážek erárních bot, za utržený knoflík, za špatný zákryt nebo vyřízení; za toto poslední provinění však budiž poznamenáno po pravdě, byli nováčci posíláni k raportu jen zřídkakdy, protože poddůstojníci je trestali bez okolků přímo na místě tím, že je bušili okovanými pažbami do nohou vychýlujících z řady.

Za rachotu bubnů, aby nebylo slyšet řev mučených, dva feldvéblové, jeden zprava, jeden zleva, v pravidelném taktu pak řezali rákoskami připoutaného na holý zadek, a třetí feldvébl počítal. Když po skončení trestu voják zůstal ležet, práskali ho dál tak dlouho, až vstal.

Své vzorné přizpůsobivosti, své učenlivosti a schopnosti předstírat zájem a úctu k představeným měl Marti co děkovat za to, že za šest neděl výcviku v Terezíně nebyl ani jednou odsouzen k výprasku na lavici a že jen tu a tam při cvičení slízl některý z těch příležitostných šlehanců a kopanců, rozdávaných k povzbuzení čilosti. Jednou též, když byl špatně vyřízen, kaprál ho uhodil pažbou do nohy, ale jeho bagančata byla o tři čísla větší, než kolik potřeboval, a že však ještě skrčil prsty, pažba zasáhla jen prázdnou špičku boty. Leč i tak vyplakal potoky slz za nocí, kdy pro přílišnou únavu nemohl spát, a trápen štěnicemi a bolestí ztýraného těla, přidával se k mnohohlasu vzlyků, tlumeně se chvějících ve tmě kasárenské světnice, v níž spalo na slámě, namačkání jeden vedle druhého, šestatřicet chlapců; a nebyl - li dosud k mučidlu přivázán fyzicky, prožíval noc co nocv duchu ten děsný a potupný děj, hroutě se hrůzou při představě, jak uléhá na černé, prokleté dřevo a jak rákosky praží do jeho nešťastné zadnice.

...

-Co s vámi, vy bando jedna pochcaná? řval na své vojáky, kteří dosud stáli na nohou. - Na poli slávy máte krepírovat, ne tady na silnici, vy kriplové, vy chcípáci, vy hniličky, vy podělanci!

Švihaje se bičíkem do holínek jezdeckých bot, zlobně se procházel po délce stojícího trojstupu.

- Jak se jmenuješ, idiote? zeptal se Martina, který stá krajní v řadě, a ostře se mu díval do rudé, sluncem speklé, vyčerpané tváře.

Martin pohnul okoralými ústy, ale nebyl s to z nich vypravit slabiku. před očima se mu dělala kola a strašná hejtmanova tvář v nich tančila, měníc tvar, ale ne podobu.

-Ne-o-vyl, odpověděl Martin. Hlášky d a b nebyl s to vyslovit.

-Jak, hovado?

_Nedobyl, na to konečně Martin, když se mu v ústech shromáždilo něco slin.

-Ein blöder Name, řekl hejtman, šťouchaje Martina do prsou bičikem. - Nepochopím, kam ti Češi chodí pro tak pitomá jména. A kdo ti za tebe bude přiřívat knoflíky, co?

...

Máš štěstí, že dostáváme v Itálii na frak, řekl Martinovi soused, nováček Jírava jménem, v civilu řeznický pomocník, který se dal na vojnu, aby unikl trestu za krádež; -jinak by ti od pardusu nepomohl ani anděl. Mně chyběl knoflík dvakrát, a taky mi dvakrát nasekali, že jsem si čtrnáct dní nesed.

-Je to hrozné? zeptal se Martin.

Jírava pohnul suchými rty, jakoby odplivoval. -Že já blb šel na tu vojnu ! Že já blb se radši nedal zavřít ! řekl místo odpovědi.

-A jaký je to pocit, když tě řežou? naléhal Martin, hledě s uctívou bázni na muže, který tolik vytrpěl.

-Jen počkej, však to poznáš sám, řekl Jírava , a zavrtěv hlavou,šeptal udiveně a zasněně: -Že já blb sem lez !

...

Když vojáci ráno nastoupili na klášterní dvůr, opuchlí, rozdrásaní a nevyspalí, shledali ke svému zlému překvapení, že uprostřed, chmurná a nesčetnými mučenými vojáky na kraji ohlodaná, stojí lavice s řemeny, lavice bolesti.

Nebylo to pro nic za nic, naopak. Schwenke měl až příliš dobrý důvod k tomu, aby ji dal přinést. Byly k tomu příčiny, možno říci, historické.

...

-Zatímco jste se vlekli jako chcíplá hovada, promluvil k nim, posupný, lesklý v začernalé tváři - vrátil se právě z hospody, kdež po celou noc truchlil nad prohranou válkou, - zatímco jste se šourali a flákali jako svázaní, sie ausonanierte Affenbande, naše statečné armády v Itálii se bránily a ubránily mnohonásobné přesile a váš milostivý panovník, císař František Josef První, uzavřel příměří. Ale to si nenyslete, vy všiváci, vy gauneři, vy lotři, že jste něčemu ušli. Kdepak, miláčkové, kdepak, mazánci mamini. Teď teprv poznáte, co je to vojna, teď teprv začnete brečet a prosit pánbíčka, aby si vás raději k sobě povolal, teď teprv budete plivat krev a kadit střeva, vy hajzlíci, sie Drecklausbuben,sie !

Mhouře oči a ceně zuby mezi okoralými rozchlípenými rty, maličko se potáčeje, procházel se před čtyřhranem vojáků, kteří stáli vyjevení, ohromeni, tiší jako pěna. Když se přiblížil k Martinovi, zastavil se. Zdálo se, že si na něco vzpomíná.

-Tebe, prase, mně se zdá, znám. Jak se jmenuješ?

-Nedobyl, šeptl Martin.

-Aá, Netopyl, der blöde Name. To jsi ty, komu chyběl knoflík tam in der Nähe von Budweis, co? Už sis přiřil?

-Přišel.

-Mizerně sis ho přišel, na to Schwenke. Chytil Martina za knoflík a tak dlouho za něj tahal, až jej urval i s kouskem látky.

-A teď na lavici a dostaneš pětadvacet, kalhoty dolů a ať už tam ležíš, marš!

(4)

...

V Alserovských kasárnách byly tři dvory. Na největším z nich, tak řečeném Kapellenhofu, nastupoval pluk k odchodu na cvičiště a k parádám; sloužily se tam také polní mše. Vlevo byl Bandahof, uzavřený vězeňským domem a latrínovým traktem; při stavbě těchto kasáren, stejně jako o něco později při budování kasáren na Heumarktu, zapomnělo se totiž na klozety, a tento nedostatek byl objeven teprve dodatečně, po ubytování prvních oddílů. A na třetím dvoře, na Oberstenhofu, na nějž vedla okna soukromého bytu velitele pluku, konaly se každou sobotu od šesté hodiny ranní exekuce, zvané chození uličkou. Četa mužů, ozbrojených lískovkami, utvořila dva kroky širokou uličku. Šlehali pak po nahých zádech odsouzence, který musil třikrát až desetkrát mezi nimi projít pochodovým tempem. Ne placený řemeslný kat, ne lhostejný feldvébl, nýbrž prostý voják tu týral prostého vojáka, kamarád kamaráda; to byl surový vtip tohoto ďábelského trestu, kdy mučitelé, již se v počátku vždy snažili šlehat mírně, bez důrazu, při spatření první krve přicházeli do šílené ráže a bili stále silněji, stále nemilosrdněji, stále zuřivěji, až se záda nešťastníkova proměnila v jedinou živou ránu. Když se mrskaný cestou zhroutil a nemohl vstát, byl přivázan k lavici a trestní četa, neustále ho bijíc, defilovala před ním tak dlouho, až byl rozsudek vykonán.

Trest deseti uliček končil zpravidla smrtí. Za svého vojákování poznal Martin jen jednoho člověka, který jej vytrpěl a žil dál; ale jak žil? byl to muž nemladý, maďar Kéčerepy jménem, jež osud bůhvíjak přivál od maďarského sedmatřicátého pluku k smíšenému pětadvacátému, u nějž sloužil i Martin. V Maďarsku se tenkrát nechodilo k asentýrce, verbíři schytávali brance násilím a odvlékali je k vojsku na doživotí. Tak Kéčerepyho polapili verbíři lasem, když pro svou vrchnost pásl na pustě ovce. Pokusil se o útěk a byl za to třikrát prohnán uličkou. Když se rány zacelily, dezertoval podruhé a běžel za to uličkou šestkrát, a po třetím marném pokusu desetkrát. Jeho záda byla hrůznou spleť hlubokých fialových šrámů a provazcových jizev palce ztloušti, které mu znemožňovaly nosit tornu. Vypomáhal tedy už dvacet let v kuchyni, těžkopádný, vyhořelý, smutný vrak člověka.

...

Vládce rakouské říše byl hezký, urostlý muž s pevnými rameny a úzkými boky nad štíhlými sloupy nohou. Byl na svůj zevnějšek velmi pyšný - nikdy neopomněl podívat se na sebe do zrcadla, když některé míjel, a i při jídle si rád prohlížel tvář v lesklé střeňce nožů. A ukazovat se ráno nahý před svými sluhy mu působilo jistou libost, za niž se hanbil a k niž se sám nerad přiznával, bylť to pocit mrzký a neslučitelný s výsostností jeho postavení a jeho životního úkolu. Utěšoval se však myšlenkou, že císař, totiž Alexandr, který nebyl žádný nýmand, protože historie ho zajisté neobdařila přízviskem Veliký pro nic za nic, rád se koupával obnažen před svými vojáky. Jenže to byla antika, myslíval si František Josef, to byly halt jiné poměry, jiná etiketa, a dá se taky myslet, že když se Alexandr Veliký vrhal před svými vojáky do vln nějaké té své macedonské řeky, byla to docela jiná estetická záležitost, než když mě tu

šplouchajív plechovém škopíčku. Á propos, říká - li se tomu Alexandrovi Veliký, jakého přídomku se v historii dostane mně, Františku Josefovi?

...

Právě na zásah císaře Františka Josefa byl Martinu Nedobylovi změněn trest umrskání k smrti za to, že ve svém dopise popsal zavraždění feldvébla hejtmanem Schwenkem, na třicet dní samovazby. Poté byl Martin Nedobyl jako ostatní váleční dobrovolníci propuštěn do civilu a hodlá se vrátit zpět ke studiu do konviktu, odkud byl před půl rokem vyloučen a dal se naverbovat. Vrací se domů do Rokycan...

Maminka si na něco vzpomněla, i obrátila se trhem polekaně k Martinovi. - Ale ty, Martíšku, pověz, jak jsi k tomu přišel, že máš tak orzšvihanou prdel, jedna jizva, jeden šrám? Cos to proved hrozného, že tě tak bili? Tos nebyl hodný?

-Nebyl, odpověděl Martin...

S otcem je však jeho rozhovor ohledně úspor tvrdší:

-Co je ti, mordyje do toho, kolik mám? rozčiloval se tatínek. -Já pracoval a vydělával, zatímco tys nesvedl nic, než se dal vyhodit ze školy a naverbovat na vojnu. Co mám, to mám, a ty mi do toho nestrkej nos, nebo ti jich na ten tvůj rozsekaný zadek ještě pár přidám.